

Strategická doporučení pro tvůrce hospodářských politik

1. Souhrnná výzkumná zpráva

Listopad 2024

T A
Č R

Projekt TQ01000115 je spolufinancován se státní podporou Technologické agentury ČR v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a inovací SIGMA“

Strategická doporučení pro tvůrce hospodářských politik

Zpráva byla vypracována v rámci projektu Podnikání jako druhá kariéra neboli Podnikání 2.0, který je podpořen programem SIGMA - Programu na podporu aplikovaného výzkumu a inovací implementovaným Technologickou agenturou ČR. Evidenční číslo projektu je TQ01000115.

Předkládá:

Název organizace: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta podnikohospodářská

Řešitel: Ing. Nina Bočková, Ph.D.

Autoři: Bočková Nina – VŠE, Dvouletý Ondřej – VŠE, Svobodová Ivana – VŠE, Jarmila Šebestová–SUO,

Souhrn

Tato zpráva je první souhrnnou výzkumnou zprávou vypracovanou v rámci projektu „Podnikání jako druhá kariéra neboli Podnikání 2.0“. Předložená zpráva vychází z výzkumných aktivit financovaných Technologickou agenturou (TA ČR) v rámci projektu „Podnikání jako druhá kariéra neboli podnikání 2.0“ a představuje doporučení pro práci s touto cílovou skupinou podnikatelů. Přináší přehled vybraných doporučení pro implementaci do STRATEGIE PODPORY MALÝCH A STŘEDNÍCH PODNIKŮ V ČESKÉ REPUBLICE pro období 2021-2027. Cílem projektu je vyvinout koncepci podpory začínajících podnikatelů ve věkové kategorii 40+. Ta bude sloužit pro řízení aktivit interního aplikačního garanta (IAG) a inovačních center směrem k této cílové skupině na strategické i taktické úrovni. Cíle bude dosaženo pomocí hlavního výstupu, strategického dokumentu (Hkonc) a dílčích výstupů v podobě workshopů a článků, které budou využity jako zdroj aktualizace stávajících strategických dokumentů a podklad pro přípravu ročních akčních plánů. Hlavní aktivitou projektu je společenskovo vědní výzkum socioekonomických dopadů zahájení podnikání cílové skupiny a výzkum motivace, chování a potřeb. Očekávaným dopadem je zlepšená podpora pro zahájení podnikání této důležité skupiny, která je nositelem zkušeností, znalostí a kontaktů potřebných pro vznik inovativních podniků.

Zpráva nejprve definuje základní pojmy využívané v evaluacích programů účelové podpory. Stanovuje, že základním teoreticko-metodologickým přístupem, by měl být realistický přístup, který zohledňuje úlohu celkového kontextu při dosažení výsledků a dopadů programů. Na základě rešerše odborné literatury, poznatků získaných z první etapy projektu i vlastní zkušenosti autorů diskutuje vhodnou podporu skupiny prvopodnikatelů 40+. Efekty a účinnost implementace navržených podpor by měly být hodnoceny průběžně, avšak závěrečné zhodnocení dopadů by bylo optimální provést až 5 let po ukončení programu.

1. Úvod

Tato zpráva je první souhrnnou výzkumnou zprávou vypracovanou v rámci projektu Podnikání jako druhá kariéra neboli Podnikání 2.0, který je podpořen programem SIGMA - Programu na podporu aplikovaného výzkumu a inovací implementovaným Technologickou agenturou ČR. Evidenční číslo projektu je TQ01000115. Projekt řeší Podnikohospodářská fakulta VŠE v Praze ve spolupráci s Obchodně podnikatelskou fakultou v Karviné SUO a interním aplikačním garantem CzechInvestem ČR.

Výzkumná zpráva projektu představuje doporučení pro tvůrce hospodářských politik týkajících monitoringu podnikatelské aktivity v České republice a soustředí na specifické potřeby skupiny začínajících podnikatelů ve věku 40 let a více (v literatuře spojováno s pojmy podnikání ve „třetím věku“ nebo ve „stříbrném věku“).

Věková skupina osob 40+ podle současných poznatků z literatury stále častěji zažívá pocity potřeby změny, nebo kariérní šoky, které jsou impulsem pro změnu jejich pracovního života a dosavadních pracovních návyků. Poznatky o této skupině osob v českém kontextu zatím chybí, a proto je tento cílený výzkum rozšiřuje. Vychází z rozsáhlých údajů z registru ekonomických subjektů (RES) a veřejně dostupných zdrojů z let 2010–2023, což umožňuje zachytit situaci začínajících podnikatelů v této věkové skupině v RES registrovaných. Tato data na individuální úrovni v kombinaci s informacemi z jiných zdrojů tvoří soubor dat 178 388 začínajících podnikatelů ve věku 40+ v době zahájení podnikání.

Získaná data byla použita k identifikaci faktorů, které mají vliv na oficiální ukončení podnikání, resp. pravděpodobnosti úpadku. Na základě prvotního data miningu bylo zjištěno, že průměrný počet nově začínajících podnikatelů ve věku 40+, kteří ročně zahájí podnikatelskou činnost je ve sledovaném období 12 857. Mezi zkoumané faktory ovlivňující míru přežití prvopodnikatelů 40+ patřily věk, pohlaví, vzdělání, zaměření podnikatelské činnosti na úrovni sekce NACE a kraj působení. Výsledky analýzy přežití (Cox-Hazard survival analysis) podporují významnost těchto faktorů. Celkově se jedná o skupinu podnikatelů s vysokou mírou přežití a ekonomické udržitelnosti, kdy 88 % těchto podnikatelů vykazovalo aktivitu po pěti letech od zahájení podnikání a po deseti letech to bylo přes 74 %. Dále bylo statisticky prokázáno, že pravděpodobnost úpadku roste s věkem založení businessu a míra úpadku je nepatrně vyšší u žen podnikatelek. Nejnížší pravděpodobnost úpadku mají jedinci s nejvyššími stupni univerzitního vzdělání a akademickými tituly. Zvýšená pravděpodobnost úpadku byla prokázána v Ústeckém, Karlovarském a Moravskoslezském kraji.

Prvopodnikatelé ve věku 40+ mohou být motivováni potřebou změnit svůj současný kariérní život a pracovní návyky, začít něco nového, najít v podnikání příležitost k seberealizaci, nebo cestu ke sladění pracovního a osobního života. Jedná se o skupinu osob s četnými životními i pracovními zkušenostmi, ke které je třeba přistupovat cíleně, a reflektovat její potřeby, např. v porovnání s mladými start-upisty. Tato výzkumná zpráva představuje konkrétní doporučení pro tvorbu hospodářských politik a jejich strategické směřování. Výzkum zaměřený na osoby ve věku 40+ představuje významný vhled do kontextu kariérních změn a demografických změn struktury obyvatel, ovlivněných nízkou natalitou a kontinuálním zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu.

2. Kontext a soudobé poznatky

Pro výzkum českého kontextu a stanovení vhodných doporučení, vychází řešitelský tým z mezinárodních výzkumných poznatků, které akumulují empirická a teoretická zjištění desítek let, a poukazují na vliv věku na podnikání, specifika podnikatelů v různých věkových kategoriích a jejich vliv na životní cyklus podnikatelské aktivity. Výzvy, které tyto výzkumy přinesly se zaměřily na podtémata v oblasti výzkumu podnikání se zaměřením na podnikatelskou angažovanost mládeže^{1,2}, podnikatelské chování dospělé populace³, stejně jako zapojení zralé, starší nebo dokonce předdůchodové generace (tj. osob v seniorském věku) do podnikatelských aktivit⁴. Nedávno provedená metaanalýza⁵ prokázala nelineární vztah mezi věkem a podnikáním, který tvoří tvar obráceného písmene U, kdy právě největší zastoupení v podnikání tvoří populace středního věku. Podobné poznatky uvádí i studie představující výsledky systematické rešerše literatury⁶.

Podnikatelská kariéra se tak stala rovnocennou alternativou při výběru zaměstnání, což je v současné době obsaženo i v cílech udržitelného rozvoje (SDGs) Organizace spojených národů (SDGs, 2023), zejména v SDG 8: Důstojná práce a ekonomický růst a SDG 3: Zdraví a blahobyt obyvatel. Se stárnutím a prodlužující se očekávanou délkou života, umožňující jednotlivcům zůstat déle ekonomicky aktivní, roste význam podnikání v pozdějším tj., předdůchodovém i důchodovém věku^{7,8,9}. Lidé pracují výrazně déle, a mají možnost vyzkoušet za svůj život několik zaměstnání. „Nová“ generace starších lidí se stává zajímavou ekonomickou silou. Evropská komise definovala v roce 2015 ekonomické příležitosti vyplývající z veřejných a spotřebitelských výdajů spojených se stárnutím populace jako „Stříbrnou ekonomiku“. Řešitelský tým tuto skutečnost dává výzkumný tým do souvislosti s podnikáním ve stříbrném, nebo třetím věku^{10, 11}, což může odrážet přání jednotlivce změnit svůj kariérní život, zažít něco nového, změnit pracovní návyky, najít v podnikání příležitost k seberealizaci, nebo cestu ke sladění pracovního a osobního života^{12,13}. Předchozí studie rovněž naznačují, že věková skupina osob 40+ je specifická tím, že zahrnuje jednotlivce s četnými životními i pracovními zkušenostmi, vyšší mírou sebedůvěry a orientace na dosažení cílů a také s dostatečným (finančním) kapitálem.¹⁴

¹ Damoah, O. B. O., 2020. Strategic factors predicting the likelihood of youth entrepreneurship in Ghana: A logistic regression analysis. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 16(4), 389-401.

² Ahmed, H. M., and Ahmed, Y. A., 2021. Constraints of youth entrepreneurs in Ethiopia. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 11(1), 337-346.

³ Yusuf, N., Jamjoom, Y., and Saci, K., 2024. Entrepreneurial orientation across gender in Saudi Arabia: evidence from the adult population survey (APS) of global entrepreneurship monitor (GEM). *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 16(1), 134-158.

⁴ Soto-Simeone, A., and Kautonen, T., 2021. Senior entrepreneurship following unemployment: a social identity theory perspective. *Review of Managerial Science*, 15(6), 1683-1706.

⁵ Zhao, H., O'Connor, G., Wu, J., and Lumpkin, G. T., 2021. Age and entrepreneurial career success: A review and a meta-analysis. *Journal of Business Venturing*, 36(1), 106007.

⁶ Simoes, N., Crespo, N., and Moreira, S. B., 2016. Individual determinants of selfemployment entry: What do we really know?. *Journal of economic surveys*, 30(4), 783-806.

⁷ Isele, E., and Rogoff, E. G., 2014. Senior entrepreneurship: The new normal. *Public Policy & Aging Report*, 24(4), 141-147.

⁸ Pilkova, A., Holienka, M., and Rehak, J., 2014. Senior entrepreneurship in the perspective of European entrepreneurial environment. *Procedia Economics and Finance*, 12, 523-532.

⁹ Martin, L., and Omrani, N., 2019. Understanding senior entrepreneur behavior. *Journal of Enterprising Culture*, 27(03), 259-282.

¹⁰ Small, M., 2012. Understanding the older entrepreneur. *Working with Older People*, 16(3), 132-140.

¹¹ Bojanić, I. B., Erceg, A., and Sekuloska, J. D., 2024. Silver entrepreneurship: A golden opportunity for ageing society. *Economics and Business Review*, 10(1), 153-178.

¹² Mallett, O., and Wapshott, R., 2015. Making sense of self-employment in late career: Understanding the identity work of olderpreneurs. *Work, Employment & Society*, 29(2), 250-266.

¹³ Bianchi, E. C., Martin, C. C., and Li, R., 2023. Does Job Satisfaction Rise and Fall with the Economy? Cross-Sectional, Longitudinal, and Experimental Evidence That Job Satisfaction Increases during Recessions. *Academy of Management Journal*, 66(2), 688-709.

¹⁴ Kautonen, T., Kibler, E., & Minniti, M. (2017). Late-career entrepreneurship, income and quality of life. *Journal of Business Venturing*, 32(3), 318-333.

3. Doporučení pro tvůrce hospodářský politik

Následující text představuje doporučení pro revizi současného stavu hospodářsko-politických opatření a jejich strategického směřování, vytvořených na základě stávajících studií a výzkumných aktivit realizovaných v rámci projektu „Podnikání jako druhá kariéra neboli podnikání 2.0“. Předložená doporučení jsou adresována širokému spektru veřejných agentur zainteresovaných v podnikání, velký důraz je ale kladen zejména na stávající *Strategie podpory malých a středních podniků v České republice pro období 2021–2027* a úzce související *Výroční zprávu o implementaci strategie podpory MPS v ČR*. Struktura doporučení je tedy předložena ve formátu, který se zaměřuje na aktuální téma a k tomu je vztaženo relevantní doporučení.

Aktuální téma: Návrh nových opatření – kapitola: Vývoj MSP v ČR, str. 14

i. Zlepšení monitoringu vývoje podnikatelské aktivity a MSP

1.1 Počet MSP vs Počet Podnikajících Osob bez zaměstnanců

Počet podnikajících osob bez zaměstnanců – celková čísla počtu subjektů mohou působit zavádějícím dojmem, monitoring této kategorie samostatně zřehlední vývoj v čase a data jsou dostupná z ČSÚ u subjektů se zjištěnou aktivitou.

- **Argumentace:** největší přínosy na ekonomický růst a zaměstnanost byly analyzovány právě u podnikatelů, co vytváří další pracovní místa.

1.2 Charakteristiky nově vzniklých podnikatelských subjektů

Počet nově vzniklých podnikatelských subjektů (osob) napříč věkovou kategorií, pohlavím a krajem (u stávajících subjektů evidovaných v ŽP dostupné na MPO - <https://www.mpo.gov.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/>, statistika ale nereflexuje nově vznikající subjekty a podnikatele dle jiných právních předpisů).

- **Argumentace:** Současné politiky a opatření nejsou zaměřeny na nově vznikající podnikání (viz str. 25 + Strategie str. 31). Je třeba porozumět cílové skupině a pochopit, kdo v ČR začíná podnikat, a podle toho případně nastavit případná opatření. Důležitým aspektem je i věk, kdy je třeba mít přehled o demografické křivce podnikatelů, aby docházelo k průběžnému doplnění podnikatelů z řad mladších generací (viz Cíle udržitelného rozvoje, i.e., SDG 3 a 8). Demografická křivka v současné době má podobu obráceného písmene „U“, kdy největší podíl podnikajících je ve věku 41-45 let. Sledování vývoje demografické křivky podnikání umožní sledovat, aby se křivka nevychylovala příliš vpravo a včas případně umožní přijmout opatření k mobilizaci mladších podnikatelů.

Aktuální téma: Návrh nových opatření – kapitola: Základní východiska, str. 12

ii. Pilotně prozkoumat možnosti nefinanční podpory formou coachingu/vzdělávání

Z výsledků rozsáhlé analýzy finančních výsledků 91 257 firem za období 2000–2019 (celkem 548 998 pozorování) ze všech sektorů české ekonomiky vyplynula negativní souvislost mezi vysokým podílem dluhů v kapitálové struktuře analyzovaných společností, záporným vlastním kapitálem a výší souhrnné produktivity výrobních faktorů (z angl. Total Factor Productivity). Z toho vyplývá, že by manažeři měli dbát principů optimální kapitálové struktury, neboť nesprávná kapitálová struktura (s převažujícím podílem cizích zdrojů) může negativně ovlivnit úroveň celkové produktivity. Vysoká zadluženost znamená platby vysokých úroků, které čerpají zisk, což může být, zejména z dlouhodobého hlediska, překážkou dalšího rozvoje. Tvůrci politik podpory podnikání by se mohli zaměřit na přípravu pilotního

vzdělávání, tj. nefinančních nástrojů podpory, zejména na poradenství v oblasti rozvoje podnikání nebo rizik spojených s využíváním finančního kapitálu pro růstově zaměřené projekty. Pilotní ověření by mělo sledovat výstupy učení měřené designem pre-test, post-test ukazující zvýšení dovedností po absolvování vzdělání.¹⁵

Aktuální téma: Návrh nových opatření – kapitola: Specifický cíl – Zajištění maloobchodu a služeb na venkově, Specifický cíl – Vytvoření příznivých podmínek pro financování, str. 31

iii. Připravit programy alokující podporu prostřednictvím finančních nástrojů pro nově vznikající podnikání

"V současné době neexistuje program na rozvoj nově vznikajícího podnikání bez tematického/odvětvového zaměření. Vznik a podpora podnikání často naráží na nedostatek vstupního finančního kapitálu. V tomto ohledu v souladu s doporučeními evaluace Ex Post OP PIK (https://www.mpo.gov.cz/assets/cz/podnikani/dotace-a-podpora-podnikani/oppik-2014-2020/evaluace-a-analyzy/2023/12/03-ZZ_Expost-OP-PIK.pdf) by bylo vhodné navázat na program START (OP PI) a posilovat podporu začínajícího podnikání a konkurenceschopnosti MSP prostřednictvím finančních nástrojů (zvýhodněných úvěrů a záruk), alokovanými NRB a případně je kombinovat s nefinanční podporou formou coachingu, poradenství a vzděláváním. V tomto ohledu může sehrát klíčovou roli spolupráce s podporou alokovanou jednotlivými kraji ČR (viz např. dotační program Ústeckého kraje: [---

¹⁵ Dvouletý, O., & Blažková, I. \(2021\). Exploring firm-level and sectoral variation in total factor productivity \(TFP\). *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJEBr-11-2020-0744>](https://www.kr-ustecky.cz/stale-probiha-prijem-zadosti-o-dotaci-pro-zacinajici-podnikatele/d-1776490#:~:text=A%C5%BE%20do%2015.je%20rozvoj%20podnikatelsk%C3%A9ho%20prost%C5%99ed%C3%AD%20regionu.&text=Maxim%C3%A1ln%C3%AD%20%C4%8D%C3%A1stka%2C%20kterou%20m%C5%AF%C5%BE%20podnikatel,minim%C3%A1ln%C3%AD%20pak%2050%20tis%C3%ADc%20korun), CzechInvestem a dalšími aktéry, umožňujícími podporovat podnikatelskou aktivitu relevantní pro konkurenceschopnost a rozvoj daného regionu, tj. v souladu se stanovenou RIS3 strategií. Klíčovou skupinou aktérů mohou být prvopodnikatelé ve věku 40+ (viz studie níže), kteří mohou být motivováni potřebou změnit svůj současný kariérní život a pracovní návyky, začít něco nového, najít v podnikání příležitost k seberealizaci, nebo ke sladění pracovního a osobního života. Díky jejich nově vzniklé podnikatelské aktivitě pak může dojít k zajištění nezbytných služeb v daném regionu. Ze studie v rámci projektu TQ01000115 vyplynulo, že se jedná o skupinu osob s četnými životními i pracovními zkušenostmi, jejichž podnikání vykazuje vysokou míru udržitelnosti (a tedy zajištění poskytování produktů a služeb). V rámci analyzovaného období se ukázalo, že po pěti letech bylo přes 88.1 % podnikatelských subjektů stále aktivních a po deseti letech to bylo přes 74.7 % subjektů. Zajištěním nezbytného finančního kapitálu formou finančních nástrojů (případně v kombinaci s nefinančním poradenstvím a coachingem) pro rozjezd podnikání by mohlo přispět k podpoře podnikatelů v daném regionu.^{16 17}</p></div><div data-bbox=)

¹⁶ Dvouletý, O., Svobodová, I., Bočková, N., & Šebestová, J. D. (2024). Becoming a First-time Entrepreneur in 40s and Older: Lessons from Survival Analysis. Working Paper in Interdisciplinary Economics and Business Research no. 76. Silesian University in Opava, School of Business Administration in Karviná., Online: https://www.iivopf.cz/wp-content/uploads/2024/06/WPIEBRS_76_Dvoulety_Svobodova_Bockova_Duhacek-Sebestova.pdf

¹⁷ Dvouletý, O., Svobodová, I., Bočková, N. & Šebestová, J. (2024). Becoming a First-time Entrepreneur in your 40s and Older: Lessons from Survival Analysis. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 20(2), 141-157.

Aktuální téma: Doporučení – kapitola Základní východiska, str. 10-19

- i. Přispění k identifikaci a zejm. konkretizaci (v textu stále obecné) - formy podpor podnikání (spíše vzdělávací nežli finanční), snížení administrativní zátěže, sami nazývají "příznivé podnikatelské prostředí". Cíl: Identifikace hlavních hnacích sil ekonomické výkonnosti. Gestor implementace: MPO.
- ii. Identifikace dalších bariér, popř. určení jejich významnosti; četnost a významnost vnímaných bariér (současná zpráva uvádí „nedostatek růstu produktivních podniků je způsoben bariérami podnikání“). Gestor implementace: MPO.

Aktuální téma: Doporučení – kapitola Vytvoření a posílení podnikatelské infrastruktury pro MSP včetně spin-offů, start-upů a scale-upů, str. 22

- i. Zefektivnit práce stávajícího systému (roztříštěnost inkubátorů, akceleratorů - kraje, CI, bankovní domy a další. Indikátory: Počet start-upů s přežitím určitého časového horizontu, Počet podnikatelů nad 40 let, kteří začnou podnikat, a jejich míra přežití v následujících pěti letech. sledování genderu u zakladatelů. Gestor implementace: Czechinvest.

Aktuální téma: Doporučení – kapitola DIVERZIFIKACE ZDROJŮ FINANCOVÁNÍ MSP VE VŠECH FÁZÍCH ROZVOJE, str. 26

- i. Zvýhodněné půjčky, granty či investice pro podnikatele nad 40 let, kteří chtějí zahájit podnikání (OP TAK). Indikátory: Počet novopodnikatelů využívajících státní či evropské podpory, objem vynaložených prostředků. Gestor implementace: TAČR, MF.
- ii. Sledování objemů financí, využití vlastních/cizích zdrojů, specifika předmětu činností, oborů podnikání u novopodnikatelů 40+. Gestor implementace: MF, MPO.

Aktuální téma: Doporučení – kapitola ZAJIŠTĚNÍ DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ ZEJMÉNA V OBLASTI KLÍČOVÝCH DOVEDNOSTÍ, str. 45 - 46

- i. Zavedení vzdělávacích programů zaměřených na specifické potřeby osob, které se rozhodnou začít podnikat ve věku 40+, například manažerské dovednosti, digitalizace, řízení firmy. CŽV. Indikátory: Kolik pracovních míst bylo vytvořeno podnikateli nad 40 let. Počet programů a podpořených prvopodnikatelů 40+. Gestor implementace: MŠMT.

Aktuální téma: Doporučení – kapitola Vytvoření vyspělého inovačního ekosystému založeného na domácím VaV, str. 53

- i. Podporovat rozšíření aktivit regionálních inovačních center do celého regionu, mimo krajská města. Indikátory: Počty podpořených start-upů / začínajících podnikatelů "na venkově". Gestor implementace: MPO/kraje.

4. Shrnutí

První souhrnná výzkumná zpráva byla připravena jako podklad pro diseminaci výsledků první etapy pro Ministerstvo průmyslu a obchodu jako návrh na implementaci doporučení na doplnění aktualizované Strategie podpory malých a středních podniků v České republice pro období 2021- 2027, případně další Úřady a orgány veřejné správy.